

## บทความวิจัย

# ระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา): กรณีศึกษารัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย นัยที่มีต่อประเทศไทย

อิสมาแอ สาเมา<sup>\*</sup>มอซาลี เบ็ญหมัด<sup>\*\*</sup>สะมาแอ ปือราเฮง<sup>\*\*\*</sup>นิอับดุลเลาะ นิตยรักษ์<sup>\*\*\*\*</sup>

## บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระบบฟัตวา ประสิทธิภาพของระบบฟัตวา ทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อปัญหาของระบบฟัตวาและแนวทางในการพัฒนาระบบฟัตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย นัยที่มีต่อประเทศไทย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมายอิสลาม เอกสารเกี่ยวกับระบบการฟัตวาในรัฐเปอร์ลิส และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ มุฟตีย์ สำนักงานศาสนาอิสลาม คณะกรรมการฟัตวา นักวิชาการอิสลาม และประชาชนทั่วไปในรัฐเปอร์ลิส จากการศึกษาพบว่า ระบบการฟัตวาของรัฐเปอร์ลิสประกอบด้วย กลไกการฟัตวา และกระบวนการดำเนินการ ซึ่งกลไกการฟัตวาของรัฐเปอร์ลิส ได้แก่ บทบัญญัติว่าด้วยการฟัตวาในศาสนาอิสลามและ กฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการฟัตวา ส่วนกระบวนการดำเนินการประกอบด้วย การขอคำฟัตวา การดำเนินการฟัตวา การแก้ไขเพิ่มเติมหรือการเพิกถอนการคำฟัตวา ส่วนการให้บริการฟัตวาของรัฐเปอร์ลิสจะครอบคลุมถึงด้านการวินิจฉัยบทบัญญัติอิสลามในด้านหลักศรัทธา พิธีกรรมทางศาสนาและการจัดระเบียบและพัฒนาสังคม ซึ่งส่วนมากแล้วจะได้รับการยอมรับจากประชาชนในรัฐ ทำให้ฟัตวาของรัฐเปอร์ลิสมีประสิทธิภาพและได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย ห้ามมิให้มีการดูหมิ่นคำฟัตวา ดังกล่าวนี้นี้เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทางด้านกฎหมาย งบประมาณ บุคลากร สถานที่และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆจากรัฐ

สำหรับการแก้ปัญหาการไม่ยอมรับฟัตวาของประชาชนบางส่วนนั้น ทางรัฐเปอร์ลิสได้แก้ไขโดยการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในรูปแบบต่างๆและปลูกฝังให้ทุกคนมีจรรยาบรรณในการยอมรับความแตกต่างทางความคิดและใช้วิธีปรองดองในการแก้ปัญหาดังกล่าว

**คำสำคัญ:** ฟัตวา, รัฐเปอร์ลิส, ประเทศไทย

<sup>\*</sup> ศศ.ม. (ชะรีอะฮ์) อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์, คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

<sup>\*\*</sup> ศศ.ม. (อิสลามศึกษา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์, คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

<sup>\*\*\*</sup> ศศ.ม. (อิสลามศึกษา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาชะรีอะฮ์, คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

<sup>\*\*\*\*</sup> ศ.บ. (ชะรีอะฮ์) อาจารย์ประจำศูนย์ศึกษาอัลกุรอาน, คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

## RESEARCH

*Fatwa System: Case Study of Perlis, Malaysia, Implications for Thailand**Ismail Samoa*<sup>\*</sup>*Ghazali Benmad*<sup>\*\*</sup>*Samaae Beraheng*<sup>\*\*\*</sup>*Abdulloh Nitayarat*<sup>\*\*\*\*</sup>**Abstract**

The objectives of this research are to study fatwa system, efficiency of fatwa system in Perlis, Malaysia; Implications for Thailand and the perspectives of related persons toward the problems of fatwa system; and the guidelines for fatwa system development in Perlis, Malaysia. This research is a qualitative research by collecting the information from the text of Islamic law, documents concerning about fatwa system in Perlis, Malaysia. as well as the information from Mufti's interview, the office of Islamic religion, the fatwa committees, Islamic Scholars, and the citizens in Perlis. The data analysis is used as a descriptive analysis. Moreover; the analysis of the information from the interview is used for quantitative data analysis in the form of meaning, logic linking, data comparative analysis, and make a conclusion. The finding: 1)Fatwa system of Perlis includes fatwa mechanism, and implementation process. The fatwa mechanism of Perlis includes the provisions of Islamic fatwa and laws related to fatwa. The implemental process consists of asking for fatwa, the process of fatwa, and amendment or revocation of fatwa. 2)Perlis service fatwa in Perlis including of faith, the religious ritual, and social organizing and development. Fatwa of Perlis has got the problem in term of acceptance from citizens in the state. 3)Fatwa of Perlis is protected by law, and it got law, budget, personnel, places, and materials supported by the government. Solving the problem for those who do not accept the fatwa in Perlis is to develop knowledge and understanding of the people in various ways.

**Keywords:** Fatwa, Perlis, Thailand

---

<sup>\*</sup> M.A. (Shariah) Lecturer, Department of Shariah, Faculty of Islamic Studies, Yala Islamic University.

<sup>\*\*</sup> M.A. (Islamic Studies) Lecturer, Department of Shariah, Faculty of Islamic Studies, Yala Islamic University.

<sup>\*\*\*</sup> M.A. (Islamic Studies) Lecturer, Department of Shariah, Faculty of Islamic Studies, Yala Islamic University.

<sup>\*\*\*\*</sup> B.A. (Shariah) Lecture, The Quran Study Center, Faculty of Islamic Studies, Yala Islamic University.

## บทนำ

อิสลามเป็นศาสนาที่มีบัญญัติทั้งทางหลักศรัทธา หลักจริยธรรม และหลักปฏิบัติซึ่งต่างมีความสำคัญ และมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น หากมีความบกพร่องในการปฏิบัติหลักการใดหลักการหนึ่ง จะมีผลกระทบต่อความเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ฟัตวาเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการใช้ชีวิตของสังคมมุสลิมและมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในการชี้นำสังคม เพราะการฟัตวาเป็นเครื่องมือสำหรับการปฏิบัติตามหลักการและบทบัญญัติด้านต่างๆ ในศาสนาอิสลามสำหรับผู้ที่ต้องการทราบบทบัญญัติเหล่านั้นโดยการขอคำฟัตวาจากมุฟตี

ในยุคเริ่มต้นของศาสนาอิสลาม ผู้ทำหน้าที่ฟัตวาตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์คือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ อธิบาย วิจัยและบริหารบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ในทุกๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งในเรื่องทางโลกหรือทางความเชื่อความศรัทธา นอกจากฟัตวาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว ยังมีฟัตวาของเศาะหาบะฮ์<sup>1</sup> อีกหลายท่านด้วยกัน ตามที่ปรากฏในรายงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของเศาะหาบะฮ์ ที่ถูกส่งไปยังหัวเมืองต่างๆ ซึ่งต้องพิพากษาและฟัตวา โดยการวินิจฉัยในกรณีที่ไม่มีตัวบพระนุไว้อย่างชัดเจน (Al-Amidi, 2003: 177 )

เนื่องจากความจำเป็นของการฟัตวาดังกล่าว มุสลิมในยุคหลังจากนั้นจึงมีการฟัตวาสืบทอดกันตลอดมา จนกระทั่งปัจจุบัน ประเทศมุสลิมโดยทั่วไปได้มีการจัดตั้งสถาบันฟัตวาซึ่งทำหน้าที่วินิจฉัยปัญหาศาสนาอิสลามอย่างเป็นระบบและมีกฎหมายรับรอง อย่างเช่นกรณีการฟัตวาของประเทศมาเลเซีย ที่ประกอบไปด้วยรัฐต่างๆ แต่ละรัฐมีระบบฟัตวาของตนเองเป็นการเฉพาะ มุฟตีของรัฐต่างๆ ในประเทศมาเลเซีย อยู่ภายใต้โครงสร้างการบังคับบัญชาของสำนักงานศาสนาอิสลามของรัฐ และมีรายละเอียดความแตกต่างกันในบางประการ (Jabakan perangkaan Mly., 2010: Internet)

รัฐเปอร์ลิสเป็นรัฐหนึ่งที่มีนาระบบฟัตวามาใช้ตามบทบัญญัติอิสลามดังกล่าว การฟัตวาของรัฐเปอร์ลิส มีลักษณะเด่นหลายประการที่ควรค่าแก่การศึกษา เช่น ลักษณะของแนวคิดในการฟัตวา ที่เป็นแนวคิดในการฟัตวาที่ไม่ยึดทัศนะทางกฎหมายอิสลามของมัซฮับ<sup>2</sup> ใดๆ เป็นการเฉพาะ แต่จะใช้ทัศนะทางกฎหมายอิสลามของมัซฮับใดๆ ก็ได้ตามน้ำหนักแหล่งที่มาของกฎหมาย รัฐเปอร์ลิสจึงไม่เน้นการตามทัศนะทางกฎหมายอิสลามของมัซฮับใดๆ เป็นการเฉพาะดังเช่นรัฐอื่นๆ ที่บัญญัติให้ใช้ทัศนะของสำนักชาฟีอีเป็นหลัก (Mohd Akram Bin Dahaman, 2005: 78 ) นอกจากนั้น รัฐเปอร์ลิส มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมต่างๆ คล้ายกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้การศึกษาระบบสังคมเศรษฐกิจ การเมือง ระบบกฎหมายของรัฐเปอร์ลิส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามและการฟัตวา มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมไทยในด้านการศาสนาอิสลามที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี

ปัจจุบัน พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 กำหนดให้การวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา) อยู่ในอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีนั้น กำลังประสบกับปัญหาหลายประการ (สุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ, 2541: 132) ทั้งในด้านตัวบุคคล ด้านข้อมูลกฎหมายและการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น การศึกษาระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา) ของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย จึงมีความสำคัญต่อประเทศไทย เพราะสามารถนำมาเป็นแนวทางในการจัดการระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลามของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (พรบ. 2540: ม.8)

<sup>1</sup> เศาะหาบะฮ์ หมายถึง มุสลิมผู้ร่วมสมัยและศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในสภาพนับถือศาสนาอิสลาม

<sup>2</sup> มัซฮับ หมายถึง วิธีวิทยาทางกฎหมายอิสลามของปราชญ์ผู้นำมัซฮับต่างๆ ในการวินิจฉัยและสังเคราะห์กฎหมายอิสลาม

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ระบบการพัฒนาระบบการศึกษาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย” เพื่อศึกษาสถานภาพและระบบการพัตวาของรัฐเปอร์ลิสว่ามีลักษณะอย่างไร ประสบปัญหาอย่างไรบ้าง เหมือนกับปัญหาเกี่ยวกับการพัตวาที่เกิดขึ้นกับสังคมมุสลิมไทยหรือไม่ มีวิธีการแก้ไขอย่างไร สามารถนำระบบพัตวา มาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาสังคมของมุสลิมไทยได้หรือไม่ อย่างไร โดยจะศึกษาองค์ประกอบของระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (พัตวา) ของรัฐเปอร์ลิส อันได้แก่ ผู้วินิจฉัย (มุฟตี) สถาปนาอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส คณะกรรมการกฎหมายอิสลามแห่งรัฐเปอร์ลิส เจ้าหน้าที่สำนักงานมุฟตีรัฐเปอร์ลิส และศึกษาปัญหาที่เกี่ยวกับการพัตวาและวิธีการแก้ไขเพื่อนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาสังคมของมุสลิมไทยต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระบบพัตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของระบบพัตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อปัญหาของระบบพัตวาและแนวทางในการพัฒนาระบบพัตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย

### ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมุฟตีในเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซียในประเด็นระบบการพัตวา กลไกและขั้นตอนการพัตวา ประสิทธิภาพของการพัตวา ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมุฟตีและการพัตวาในรัฐเปอร์ลิส

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารเกี่ยวกับระบบการพัตวาในรัฐเปอร์ลิส และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์มุฟตีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัตวา

วิธีการวิจัยประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

#### กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เน้นศึกษาเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการพัตวาตามกฎหมายของรัฐเปอร์ลิส กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จึงประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างต่างๆดังนี้

1. มุฟตี
2. สำนักงานศาสนาอิสลาม (Majlis Agama Islam ) รัฐเปอร์ลิส
3. คณะกรรมการพัตวาแห่งรัฐเปอร์ลิส (Jawatankuasa Syariah Negeri Perlis)
4. นักวิชาการอิสลาม
5. ประชาชนทั่วไป

#### เครื่องมือในการวิจัย

##### ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ลักษณะดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพัตวาในบทบัญญัติอิสลาม

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาในรัฐเปอร์ลิส

### **การเก็บข้อมูล**

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการดังนี้

#### **1. ข้อมูลเอกสาร**

ข้อมูลเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาในบทบัญญัติอิสลาม และระบบพัฒนาของรัฐเปอร์ลิส

#### **2. ข้อมูลภาคสนาม**

ข้อมูลภาคสนาม เป็นข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาในรัฐเปอร์ลิสข้อมูลเหล่านี้ได้มาโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกประกอบแบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว และการสังเกต

### **การวิเคราะห์ข้อมูล**

#### **(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร**

ในการศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาในบทบัญญัติอิสลาม และระบบพัฒนาของรัฐเปอร์ลิส ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารทางกฎหมายอิสลามในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผู้วิจัยใช้วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ประกอบการอธิบาย การให้ข้อสังเกต และการวิจารณ์ ตามวิธีการดังนี้

วิธีการเรียบเรียงข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลในหัวข้อที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากเอกสาร โดยผู้วิจัยจะอธิบาย ให้ข้อสังเกต หรือวิจารณ์ตามความเหมาะสม

#### **(2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้**

2.1 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามโครงสร้างในแบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์จะตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ความหมาย (Interpretation) การเชื่อมโยงเชิงตรรกะ (Logical Association) รวมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) โดยนำข้อมูลมาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง และสร้างเป็นข้อสรุป

### **สรุปผลการวิจัย**

**ผลการศึกษาสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้**

#### **วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระบบพัฒนาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย**

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การพัฒนาของรัฐเปอร์ลิสเป็นการพัฒนาตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ อันเป็นแหล่งที่มาหลักของบทบัญญัติศาสนาอิสลามโดยไม่ยึดติดกับมัซฮับใดๆ โดยมีรูปแบบการพัฒนาแบบองค์คณะ ซึ่งมีระบบการพัฒนาที่ประกอบด้วย 2 ประการด้วยกัน 1) กลไกการพัฒนา 2) และกระบวนการดำเนินการสำหรับกลไกการพัฒนาของรัฐเปอร์ลิส ประกอบด้วย บทบัญญัติว่าด้วยการพัฒนาในศาสนาอิสลาม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อันได้แก่

รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธมาเลเซีย (PERLEMBAGAAN PERSEKUTUAN ) มาตรา 3 (2)(3) และ (5) ที่บัญญัติให้พระราชอาชญา (Yang di-Pertuan Agong) และกษัตริย์แห่งรัฐ มีอำนาจเต็มในด้านศาสนาอิสลามในฐานะประมุขของศาสนาอิสลามในรัฐที่เกี่ยวข้อง

รัฐธรรมนูญแห่งรัฐเปอรลิส (Law of the Constitution of Perlis) ภาค 2 มาตรา 5 วรรค 1 บัญญัติว่า “ศาสนาประจำรัฐคือศาสนาอิสลามอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ ที่มีการนับถือและปฏิบัติในรัฐ ”

พระราชบัญญัติการบริหารศาสนาอิสลาม 2006 (Enakmen Pentadbiran Agama Islam 2006 )ที่บัญญัติว่า มีบรรพว่าด้วยการพิทวาโดยเฉพาะ อันได้แก่ บรรพ 3 ตั้งแต่มาตรา 44-54 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแต่งตั้งมุฟตีและรองมุฟตี อำนาจหน้าที่ของมุฟตี คณะกรรมการพิทวา อำนาจพิทวาของคณะกรรมการพิทวา ขั้นตอนการทำคำพิทวา พิตวาที่เผยแพร่ใน Warta มีผลผูกพัน การแก้ไขเพิ่มเติมหรือการเพิกถอนการคำพิทวา พิตวาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติ การปฏิบัติตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพิทวาแห่งชาติ การขอความเห็นของคณะกรรมการพิทวา แหล่งที่มาของบทบัญญัติศาสนาอิสลามที่จะต้องรับรอง

พระราชบัญญัติความผิดทางอาญาเกี่ยวกับบทบัญญัติศาสนาอิสลาม 1991 (Enakmen Jenayah Dalam Syarak 1991) ที่กำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการพิทวาไว้ 2 ฐานความผิดด้วยกันคือความผิดฐานพิทวาโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย (มาตรา 35) และฐานเหยียดหยามศาสนาอิสลามหรือคำพิทวา (มาตรา 39)

และหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพิทวา ได้แก่

มุฟตีซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยกษัตริย์แห่งรัฐ มุฟตีแห่งรัฐเปอรลิสไม่มีอำนาจพิทวาโดยตรง เนื่องจากมีการพิทวาในรัฐเปอรลิส เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิทวาที่มีมุฟตีเป็นประธาน

คณะกรรมการพิทวา มีอำนาจทำการพิทวาต่อปัญหาใดๆ ที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยเด็ดขาดแล้ว หรือต่อความไม่ชัดเจนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม พิตวาตามบัญชาของกษัตริย์แห่งรัฐ ตามความประสงค์ของคณะกรรมการพิทวาเอง หรือตามคำร้องอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรของบุคคลใดๆ ที่ส่งถึงมุฟตีคณะกรรมการพิทวาแห่งรัฐเปอรลิส ประกอบด้วยมุฟตี รองมุฟตี กรรมการที่เป็นตัวแทนสำนักงานศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอรลิส (Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Perlis – MAIPs) จำนวนไม่เกิน 3 คน และกรรมการที่มีได้มาจากการกรรมการสำนักงานศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอรลิส ( MAIPs) ที่นับถือศาสนาอิสลาม ตามแนวอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ และเลขานุการคณะกรรมการพิทวา

สำนักงานศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอรลิส (Majlis Agama Islam Dan Adat Istiadat Melayu Perlis – MAIPs) มีหน้าที่รับรองการพิทวาที่จะนำไปสู่กระบวนการประกาศใน Warta โดยที่คำวินิจฉัยต่างๆ ของคณะกรรมการพิทวาไม่มีสถานะเป็นคำพิทวาที่มีอำนาจตามกฎหมายนอกจากจะต้องได้รับการรับรองจากสำนักงานศาสนาอิสลามและจารีตประเพณีมลายูเปอรลิส กษัตริย์แห่งรัฐและสภากษัตริย์ ( Majlis Raja-Raja )มีอำนาจสูงสุดในการพิทวาของรัฐเปอรลิส

คณะกรรมการพิทวาแห่งชาติ มีหน้าที่พิจารณาตัดสินใจและออกคำพิทวาเกี่ยวกับเรื่องใดๆเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่สภากษัตริย์ยกขึ้นมาพิจารณา คณะกรรมการพิทวาระดับชาติประกอบไปด้วยมุฟตีในสหพันธมาเลเซียทุกคนและกรรมการอื่นที่สภากิจการศาสนาอิสลามแห่งมาเลเซีย (Majlis Hal Ehwal Islam Malaysia) เป็นผู้แต่งตั้ง โดยมีสถาบัน JAKIM (Jabatan Kemajuan Islam Malaysia) ทำหน้าที่เลขาธิการ

และสำนักงานมุฟตี มีหน้าที่เพื่อดำเนินการบริหารจัดการอิสลาม สำนักงานมุฟตีรัฐเปอรลิสแบ่งออกเป็น 3 หน่วยงานย่อยคือ ฝ่ายบริหารและการเงิน ฝ่ายวินิจฉัยและหน่วยวิทยบริการ ทุกๆหน่วยมีหน้าที่ และความรับผิดชอบเป็นเอกเทศ

ส่วนกระบวนการพิตวาซึ่งได้บัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการศาสนาอิสลามรัฐเปอรลิส 2006 (Enakmen Pentadbiran Agama Islam 2006) มาตรา 47 ประกอบไปด้วย

**1) การขอคำพิตวา** ในขั้นตอนนี้จะเป็นการพิจารณาขอเขตคำขอพิตวา ว่าปัญหาดังกล่าวอยู่ในอำนาจของสภาหรือมุฟตีที่จะสามารถทำการพิตวาหรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการศาสนาอิสลามรัฐเปอรลิส 2006 (Enakmen Pentadbiran Agama Islam 2006) กำหนดขอบเขตการพิตวาของรัฐเปอรลิสไว้ว่า จะต้องไม่เป็นการพิตวาต่อกรณีที่มีคำวินิจฉัยเด็ดขาดแล้ว และจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติ นโยบายและภารกิจของรัฐ องค์การของรัฐ หรือการพิตวาประเด็นทางการเมือง และจากการศึกษาพบว่า การพิตวาในเปอรลิสส่วนใหญ่แล้วจะเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัยบทบัญญัติอิสลามในด้านหลักศรัทธา พิธีกรรมทางศาสนา หรือสังคม ในจำนวนพิตวาเหล่านั้น มีพิตวาที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบและพัฒนาสังคมอยู่ด้วย

**2) การดำเนินการพิตวา** ในการดำเนินการพิตวาจะต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารกิจการศาสนาอิสลามรัฐเปอรลิส 2006 (Enakmen Pentadbiran Agama Islam 2006) เกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการพิตวา และข้อกำหนดที่อาศัยอำนาจตามกฎหมายนี้ที่กำหนดโดยคณะกรรมการพิตวาดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษากรณีปัญหาที่จะทำการพิตวา

ขั้นที่ 2 การจัดทำคำพิตวา จะต้องปฏิบัติดังนี้

- 1) การดำเนินการตามวิธีการพิตวาในบทบัญญัติอิสลาม
- 2) การพิตวาตามอัลกุรอาน สุนนะฮ์และแหล่งที่มาที่เกี่ยวข้อง
- 3) ดำเนินถึงจารีตประเพณีมลายู และกฎหมายจารีตประเพณีมลายูที่ใช้บังคับอยู่ในรัฐเปอรลิส
- 4) การตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพิตวาแห่งชาติ

ขั้นที่ 3 เสนอคำพิตวาต่อสำนักงานศาสนาอิสลาม

ขั้นที่ 4 การเผยแพร่ใน Warta แต่ในทางปฏิบัติ คำพิตวาของคณะกรรมการพิตวาของรัฐเปอรลิสส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเผยแพร่ใน Warta คำพิตวาส่งส่วนใหญ่สิ้นสุดที่สำนักงานศาสนาอิสลาม พร้อมแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีการคัดสรรบางส่วนเพื่อจัดพิมพ์เอกสารรวบรวมคำพิตวาโดยสำนักงานมุฟตีแห่งเปอรลิส สาเหตุที่ทำให้ไม่มีการประกาศใน Warta นั้น เพราะประชาชนถือว่าเพียงแค่เป็นบทบัญญัติของศาสนาที่ต้องนำไปปฏิบัติ โดยไม่ได้คำนึงว่าเป็นกฎหมายหรือไม่

**3) การแก้ไขเพิ่มเติมหรือการเพิกถอนการคำพิตวา** ในขั้นตอนนี้หากคณะกรรมการพิตวามีความเห็นว่า คำพิตวาที่ได้พิตวาก่อนหน้านี้สมควรแก่การเพิ่มเติม แก้ไขหรือยกเลิกด้วยกับเหตุผลที่เป็นคุณประโยชน์กว่าหรือเพื่อให้เหมาะสมการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมทางคณะกรรมการพิตวา อาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกคำพิตวา ใด ๆ ที่ถูกตีพิมพ์ใน Warta ตามพระราชบัญญัติข้างต้น

## วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการพิตวาของรัฐเปอรลิส

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ประสิทธิภาพของการพิตวาจะพิจารณาถึงด้านเนื้อหาการให้คำพิตวา ด้านกรณีที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ ด้านการยอมรับจากชาวมุสลิมภายในรัฐและรัฐอื่นๆ และด้านการได้รับการสนับสนุนและการคุ้มครองโดยรัฐ จากการศึกษาพบว่า รัฐเปอรลิสให้บริการการพิตวาแก่สังคมมุสลิม ในด้านการวินิจฉัยบทบัญญัติอิสลามในด้านหลักศรัทธา พิธีกรรมทางศาสนา หรือสังคม ในจำนวนพิตวาเหล่านั้น มีพิตวาที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบและพัฒนาสังคม เช่น การพิตวาเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินวะกัฟ เป็นต้น นอกจากนั้น การพิตวาของรัฐเปอรลิสยังมีขอบเขตอำนาจพิตวาในกรณีที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ เช่น การพิตวากรณีที่ชาวเปอรลิส

สนิยมมาทำพิธีสมรสที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดของประเทศไทย อย่างไรก็ตามสถานภาพของการพิตวาในรัฐเปอร์ลิส ยังมีข้อจำกัดทางกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายของรัฐเปอร์ลิสห้ามการพิตวาในบางกรณี เช่น กรณีที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย จะต้องไม่เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชาติ นโยบายและภารกิจของรัฐ องค์การของรัฐ หรือการพิตวาประเด็นทางการเมือง ลักษณะเช่นนี้จะแตกต่างจากสถานภาพของการพิตวาในยุคต้นของศาสนาอิสลามที่ครอบคลุมทุกมิติของการดำเนินชีวิต ดังกล่าวนี้อาจจะด้วยเหตุผลที่ว่าคณะกรรมการพิตวาของรัฐเปอร์ลิส เป็นคณะกรรมการพิตวาในระดับรัฐท้องถิ่น ไม่ได้เป็นคณะกรรมการระดับรัฐบาลกลาง ทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของอำนาจ ทำให้สถานภาพและขอบเขตการพิตวาของรัฐเปอร์ลิสจึงไม่เท่าเทียมกับสถานภาพและขอบเขตการพิตวาของรัฐอิสลามในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่มีสถานะเป็นรัฐบาลกลางที่ย่อมมีอำนาจที่มากกว่ารัฐเปอร์ลิสซึ่งเป็นรัฐบาลท้องถิ่น อัลลอฮฺทรงรู้ยิ่ง

สำหรับด้านการยอมรับพิตวาของประชาชนรัฐเปอร์ลิส จากการศึกษาพบว่า พิตวาของรัฐเปอร์ลิสในกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจตามคำสอนของศาสนาอิสลามในระดับรัฐนั้น ได้รับการยอมรับจากประชาชน องค์การหรือหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเป็นส่วนใหญ่ และมีในบางกรณีได้รับการยอมรับอย่างสูงในสังคมมุสลิมมาเลเซียทุกๆ รัฐ เช่น การพิตวาในกรณีการสมรสกับภรรยามากกว่าหนึ่งโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากภรรยาคนแรก ซึ่งแตกต่างจากพิตวาของรัฐอื่นๆ ในมาเลเซีย ที่กำหนดให้การสมรสดังกล่าวจะต้องได้รับการยินยอมจากภรรยาคนแรกอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นคณะผู้วิจัยเห็นว่าพิตวาของรัฐเปอร์ลิสมีประสิทธิภาพได้เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนทางด้านกฎหมาย งบประมาณ บุคลากร สถานที่และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ และยังได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย ในกรณีคดีของพิตวาโดยกำหนดบทลงโทษกรณี การพิตวาโดยผู้ไม่มีอำนาจและการดูหมิ่นคำพิตวา ข้อชี้ขาดของคณะกรรมการพิตวาจะต้องได้รับการเคารพจากศาลชะรีอะฮ์โดยปราศจากการคัดค้าน การพิตวาโดยไม่มีอำนาจ นั้น ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติความผิดทางอาญาเกี่ยวกับบทบัญญัติศาสนาอิสลาม 1991 (Enakmen Jenayah Dalam Syarak 1991) มาตรา 35 (1) และ (2) บัญญัติว่าผู้ที่ออกคำพิตวาอย่างไม่ถูกต้องตามระเบียบ จะต้องถูกจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือถูกปรับเป็นเงิน 300 ริงกิต หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่บทบัญญัตินี้มีอาจใช้กับผู้ที่แสดงเพียงความคิดเห็นต่อเรื่องใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลามหรือประเพณีมลายู กรณีการดูหมิ่นคำพิตวาพระราชบัญญัติความผิดทางอาญาเกี่ยวกับบทบัญญัติศาสนาอิสลาม 1991 (Enakmen Jenayah Dalam Syarak 1991) มาตรา 39 บัญญัติว่า หลังจากที่ได้พิสูจน์ได้ว่ามีความผิด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันริงกิตหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ”

นอกจากนั้น ประสิทธิภาพของการพิตวาในรัฐเปอร์ลิส ยังได้รับการสนับสนุนจากระบบกฎหมายของรัฐเปอร์ลิสในกรณีการสอนศาสนาอีกด้วย โดยการให้มีระบบการคัดกรองผู้สอนศาสนาในรัฐเปอร์ลิสที่เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามแนวอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์

### **วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อระบบพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย ต่อปัญหาและการพัฒนาระบบพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย**

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อระบบพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย ต่อปัญหาและการพัฒนาระบบพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย สรุปปัญหาและแนวทางการพัฒนาตามทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้องต่อระบบพิตวาของรัฐเปอร์ลิส ได้ดังนี้

การพิตวาของรัฐเปอร์ลิสมีปัญหาด้านการไม่ยอมรับจากประชาชนบางส่วนในรัฐและรัฐอื่นๆ ของมาเลเซีย รวมถึงสุเหร่าส่วนใหญ่ในรัฐเปอร์ลิส มีสาเหตุมาจาก ความไม่เข้าใจศาสนา การยึดติดกับจารีตประเพณีดั้งเดิมมาก

เกินไป อำนาจในการบังคับ และเหตุผลทางการเมือง บางคนอ้างว่า การอ้างอิงหลักฐานจากบทบัญญัติศาสนาของ คณะกรรมการพัฒนาของรัฐเปอร์เซียไม่มีน้ำหนัก และเป็นแนวคิดกลุ่มวะฮาบี

จากปัญหาการไม่ยอมรับดังกล่าว สำนักงานศาสนาอิสลามและคณะกรรมการพัฒนา ได้หาทางแก้ไข โดยการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งในรูปแบบการเผยแพร่ด้วยตำราและเอกสาร การบรรยาย การเสวนาโดยนักวิชาการอิสลามทั้งจากมาเลเซียและต่างประเทศ ในขณะที่นักวิชาการบางคนเห็นว่า แนวทางพัฒนาปัญหาการไม่ยอมรับของประชาชนนั้น ควรแก้ปัญหาโดยการให้ทุกคนมีจรรยาบรรณในการยอมรับ ความแตกต่างทางความคิด ในขณะที่นักวิชาการบางคนเห็นว่าแนวทางพัฒนาปัญหาการไม่ยอมรับของประชาชนนั้น ควรแก้ปัญหา ควรใช้วิธีปรองดอง และผู้ที่เกี่ยวข้องบางส่วนเห็นว่าแนวทางแก้ปัญหาคือการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามว่า ควรแก้ปัญหาโดยใช้กฎหมาย ในฐานะความผิดหมิ่นกฎหมายแห่งรัฐเปอร์เซีย

### อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา): กรณีศึกษารัฐเปอร์เซีย ประเทศมาเลเซีย พบว่า การพัฒนาของรัฐเปอร์เซียเป็นการพัฒนาตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ อันเป็นแหล่งที่มาหลักของบทบัญญัติศาสนาอิสลามโดยไม่ยึดติดกับมัซฮับใดๆ ซึ่งลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาในยุคต้นของอิสลามที่ เป็นการพัฒนาตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ อันเป็นแหล่งที่มาหลักของบทบัญญัติศาสนาอิสลามโดยไม่ยึดติดกับมัซฮับใดๆ เมื่อมีกรณีใดๆเกิดขึ้น จะพิจารณาจากคัมภีร์ของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์เป็นเบื้องต้น หากกรณีดังกล่าวมีการบัญญัติไว้ก็จะพัฒนาไปตามที่บัญญัติ หากไม่มีก็จะเลือกใช้ดุลพินิจ และแตกต่างจากการพัฒนาในยุคแห่งการยึดถือมัซฮับ ที่นักกฎหมายอิสลามยุคนี้จะพัฒนาโดยใช้ทัศนะในมัซฮับที่สังกัด

ส่วนกรณีที่ผลการวิจัยพบว่าฟัตวาของรัฐเปอร์เซียที่ประกาศใน Warta มีผลเป็นกฎหมายที่ผูกพันมุสลิมทุกคนในรัฐ และมีกฎหมายบัญญัติโทษการฟัตวาโดยไม่มีอำนาจและการดูหมิ่นคำฟัตวา ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐธรรมนูญของประเทศมาเลเซียกำหนดให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และรัฐธรรมนูญของรัฐเปอร์เซียก็บัญญัติให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำรัฐ สถานภาพของการฟัตวาลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับสถานภาพของการฟัตวาในประเทศที่บัญญัติให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย ที่บัญญัติโทษฟัตวาโดยไม่มีอำนาจ และประเทศบรูไนบัญญัติให้คำฟัตวาที่ประกาศเผยแพร่ในหนังสือราชการจะผูกพันมุสลิมที่ยึดถือมัซฮับอัลชาฟีอีทุกคนที่มีภูมิลำเนาในประเทศบรูไนดารุสซาลาม เว้นแต่มุสลิมที่ไม่ใช่เชื้อชาติมลายู และบัญญัติโทษในความผิดฐานทำการฟัตวาหรือพยายามทำการฟัตวา เกี่ยวกับคำสอนอิสลามตามบทบัญญัติศาสนาหรือจารีตของบรูไน โดยไม่มีอำนาจ และความผิดฐานกระทำการตำหนิ หรือเหยียดหยามฟัตวาใดๆ ของมุฟตีที่ออกอย่างถูกต้องตามเงื่อนไขในกฎหมายนี้ แต่ก็มีบางประเทศที่บัญญัติให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติบางประเทศ เช่น ประเทศอียิปต์ ก็ไม่มีบทบัญญัติโทษฐานฟัตวาโดยไม่มีอำนาจตามกฎหมาย

Abu Zahrah (n.d.b, 77–78) อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับสถานภาพการฟัตวาในยุคต่างๆ ของอิสลาม จะเห็นได้ว่า ยุคที่การฟัตวามีสถานภาพสูงเด่นที่สุดคือการฟัตวาในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และในสมัยการปกครองของอุมัยยิด อุมัยยิด อุมัยยิดและออลีย์ เนื่องจากการฟัตวาในยุคนี้มีลักษณะแตกต่างจากยุคอื่นในกรณีของผู้ทำหน้าที่ฟัตวา (Al Baghdadi, 1996: 154) ในยุคนี้การฟัตวามีอำนาจอย่างยิ่งเนื่องจากประมุขสูงสุดของรัฐอิสลามเป็นผู้ทำหน้าที่ฟัตวาดด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แม้ว่าบทบาทการฟัตวานี้จะลดน้อยลงไปบ้างสำหรับสมัยการปกครองของอุมัยยิด จนกระทั่งสิ้นสุดยุคการปกครองของออลีย์ นอกจากนั้น การที่ประมุขของรัฐอิสลามทำหน้าที่ฟัตวาดด้วยตนเองยังส่งผลทำให้การฟัตวามีขอบเขตสอดคล้องกับขอบเขตของอิสลามโดยสมบูรณ์ ซึ่ง

จะต่างจากการณั้ที่ผู้ประมุขของรัฐไม่ได้ทำหน้าที่ฟัตวาด้วยตนเอง การฟัตวาในบางกรณีไม่อาจทำได้เนื่องจากมีคำสั่งห้ามไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการทํานนบิมุฮัมมัด ﷺ และออบูบกร อุมร์ อุษมานและอลิย์ ซึ่งทำหน้าที่มุฟตี้นั้นยังเป็นประมุขของรัฐอิสลาม มุฟตีและการฟัตวาจึงมีสถานภาพที่สูงส่งอย่างทีอาจหาได้ยากในยุคหลังๆ การฟัตวาในยุคนี้จึงมีความสมบูรณ์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ กฎหมายอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อแนวทางปฏิบัติของรัฐและประชาชนในรัฐอย่างชัดเจน ทำให้ความสมบูรณ์แบบของกฎหมายอิสลามปรากฏให้เห็นในความเป็นจริง เป็นยุคที่มีการนำกฎหมายอิสลามไปปฏิบัติสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลามได้อย่างสมบูรณ์แบบในทุกด้านและทุกมิติ (Al Ghazali, 1992: 118) จะแตกต่างจากยุคหลังจากนั้นที่มุฟตีไม่ได้ดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐอิสลาม เช่น ยุคเคาะหะบะฮ์รูนเยาว์ ที่มุฟตีที่โดดเด่น ในยุคนี้ เช่น อาอิชะฮ์ บินติออบูบกร อับดุลลอฮ์ บินอุมร์ ออบูสุรัยเราะฮ์ อีกทั้งในยุคของรูนเยาว์ มุฟตีที่โดดเด่นยังเป็นชนรุ่นตาบิอิน เช่น สะอิด บินมุลลียิบอูรวะฮ์ บินซุบัยร บินเอาวาม อลิย์ บินอัลหุสัยน บินอสิย์ สาลิม บินอับดุลลอฮ์ บินอุมร์ นาฟิอ์ ซึ่งเป็นอดีตทาสของอับดุลลอฮ์ บินอุมร์ และท่านอื่นๆ (Al Khidriy, 1965: 152–154) ซึ่งมุฟตีเหล่านี้ไม่ได้ดำรงตำแหน่งประมุขของรัฐ ส่งผลทำให้อิทธิพลของมุฟตีและการฟัตวาไม่มีบทบาทเด่นชัดเหมือนกับในยุคเคาะหะบะฮ์อาวุโส ยิ่งไปกว่านั้น ในยุคของราชวงศ์อุมัยยะฮ์ ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิชาการกับรัฐมีความห่างเหินกันมาก ยิ่งทำให้บทบาทของมุฟตีและการฟัตวา มีอิทธิพลลดน้อยถอยลงไปอีก ต่อมาในยุคต้นของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ ซึ่งตรงกับยุคของปราชญ์มัซฮับและยุคแห่งความรุ่งเรืองของกฎหมายอิสลาม แม้ว่ามุฟตีคนสำคัญหลายท่านเข้าไปมีบทบาทในภาครัฐ เช่น ออบูยูซุฟ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าผู้พิพากษาในยุคนั้น ซึ่งทำให้สถานภาพของมุฟตีและการ ฟัตวามีอำนาจผูกพันในระดับหนึ่ง แต่ประมุขของรัฐโดยทั่วไปแล้วไม่ได้ทำหน้าที่ฟัตวาเหมือนกับในยุคของท่านบิมุฮัมมัด ﷺ และยุคของเคาะหะบะฮ์อาวุโส ทำให้มุฟตีและการฟัตวามีบทบาทที่จำกัดและย่อมแตกต่างไปจากการที่ประมุขของรัฐเป็นมุฟตีโดยตรง แม้ว่าในยุคของราชวงศ์อุมัยยะฮ์จะมีการแต่งตั้งนักกฎหมายอิสลามดำรงตำแหน่งเป็นมุฟตีมีอำนาจหน้าที่หน้าที่ฟัตวาโดยเฉพาะ แต่สถานภาพของฟัตวาย่อมไม่อาจมีอิทธิพลต่อกิจการของภาครัฐ ในการที่จะนำบทบัญญัติกฎหมายอิสลามไปใช้อย่างสมบูรณ์แบบเหมือนกับประมุขของรัฐที่ดำรงตำแหน่งมุฟตี ดังที่ปรากฏในสมัยของท่านบิมุฮัมมัด ﷺ และสมัยการปกครองของออบูบกร อุมร์ อุษมานและอลิย์ ดังนั้นในยุคนี้จึงนับได้ว่าเป็นยุคที่มุฟตีและการฟัตวามีบทบาทสูงเด่น และเป็นยุคที่คู่ควรต่อการขนานนามว่า เป็นยุคทองแห่งกฎหมายอิสลามมากกว่ายุคใดๆ แม้กระทั่งในยุคของปราชญ์มัซฮับก็ตาม แม้ว่าในยุคของปราชญ์มัซฮับ สถานภาพของการฟัตวาจะมีความโดดเด่นในด้านตำราและวิธีวิทยาทางกฎหมายอิสลามที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อวงวิชาการกฎหมายอิสลาม เป็นมรดกทางวิชาการและเป็นความภาคภูมิใจของชนรุ่นต่อมาจวบจนปัจจุบัน แต่มีข้อด้อยที่การบังคับใช้กฎหมายอิสลามเหล่านั้น อิทธิพลของกฎหมายอิสลามและกรณีที่เกี่ยวข้อง เช่น การฟัตวา ย่อมมีบทบาทที่จำกัด เนื่องจากประมุขของรัฐไม่ได้เป็นนักวิชาการ แม้ว่าจะมีมุฟตีให้คำฟัตวา แต่นโยบายของรัฐย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับอำนาจและบทบาทของประมุขเป็นสำคัญ

สำหรับการฟัตวาของประเทศไทยที่มีเพียงพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 ที่กำหนดให้จุฬาราชมนตรีมีหน้าที่ประกาศข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับบทบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นกฎหมายที่ไม่ได้ให้อำนาจฟัตวาแก่จุฬาราชมนตรีโดยชัดเจน และไม่มีการกำหนดให้หน่วยงานใดมีหน้าที่ฟัตวา รวมทั้งไม่มีการอุดหนุนงบประมาณ บุคลากร สถานที่หรืออื่นๆ แต่อย่างใดทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าสถานภาพของการฟัตวาในประเทศไทยนั้นไม่มีความชัดเจน เนื่องจากไม่มีกฎหมาย หน่วยงาน เจ้าหน้าที่และงบประมาณเกี่ยวกับการฟัตวา ทั้งๆ ที่เป็นบทบัญญัติที่เป็นข้อบังคับหนึ่งของศาสนาอิสลามที่สังคมมุสลิมโดยทั่วไปล้วนนำไปปฏิบัติ ไม่เว้นแม้กระทั่งในประเทศที่มีมุสลิมเป็นชนส่วนน้อยเช่นในอาเซียน และประเทศเหล่านั้นยังจัดให้มีกลไกต่างๆ มารองรับ รวมถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณ ดังสถานภาพ

ของการพัฒนาในประเทศสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และเขมร เป็นต้น จึงเป็นภาระหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ นักการเมืองและผู้นำมุสลิม นักวิชาการอิสลาม และภาคประชาชน ควรให้ความสำคัญและร่วมกันพัฒนาสภาพของการพัฒนาในประเทศไทยให้มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่สมควรต่อไป

### ข้อเสนอแนะ

#### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เนื่องจากความจำเป็นของการจัดระบบพัฒนาในประเทศไทย จึงควรให้มีผู้พิทักษ์แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการพัฒนา
2. จุฬาราชมนตรีควรแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนา
3. จุฬาราชมนตรีควรให้ความสำคัญกับบทบาทด้านการพัฒนาให้ชัดเจนมากขึ้น โดยการจัดงบประมาณเฉพาะสำหรับการพัฒนา การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนา การบริการพัฒนาแก่สังคมอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม และการเผยแพร่เอกสารการพัฒนาย่างเหมาะสม และการพัฒนาแบบองค์คณะ โดยมีระเบียบว่าด้วยการนี้อย่างชัดเจน
4. ควรผลักดันให้มีกฎหมายที่บัญญัติการพัฒนาระบบพัฒนาในประเทศไทย อาจจะเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 หรือการเสนอร่าง พระราชบัญญัติการพัฒนาในประเทศไทย

#### ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำผลการวิจัยไปทำวิจัยเพื่อศึกษาทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น จุฬาราชมนตรี ผู้ทรงคุณวุฒิ จุฬาราชมนตรี กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กรรมการอิสลามประจำจังหวัด นักวิชาการอิสลาม นักการเมืองมุสลิม และอื่นๆ เพื่อหารูปแบบของการพัฒนาในประเทศไทย
2. ควรวิจัยระบบพัฒนาในประเทศโลกมุสลิมและประเทศกลุ่มอาเซียนอย่างละเอียดทุกประเทศ

---

**บรรณานุกรม**

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540. ว่าด้วยคุณสมบัติของจุฬา. ม.8 (2) มปป.

สุเทพ สันติวรานนท์ และคณะ. 2541. “ความคิดเห็นของประชาชนและข้าราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อข้อปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม ตามคำวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี กรณีศึกษาในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี” มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และกรมวิชาการศาสนาและศิลปวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร. (สำเนา)

Al-Amidi, A'li bin Muhammad. 2003. *al-Ihkam fi Usul al-Ahkam*. 4. Beirut: Al-Maktab al-Islamiy.

Mohd Akram Bin Dahaman @ Dahlan. 2005. “Metode fatwa Jawatankuasa Syariah Negeri Perlis Kajian Berasaskan Fatwa Fatwa Tahun 1990–2000”. Disertasi Ijazah Serjana Syariah Bahagian 2 Jabatan Fiqh dan Usul Bahagian Pengajian Islam University Malaya Kuala Lumpur. (Unpublished)

Jabatan perangkaan Malaysia. 2010. **Perlis**. Internet, สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2554

<http://en.wikipedia.org/wiki/Perlis>

Abu Zahrah, Muḥammad. n.d. *Tārīkh al Mazāhib al Islāmiyyah fī al Siyāsah wa al ʿaqāid wa Tārīkh al Mazāhib al Fiqhiyyah*. Cairo: Dār al Fikr al ʿArābiy.

Al Baghdādī, Abū Bakr Aḥmad bin Alī bin Thābit al Khatīb. 1996. *Al Fāqih wa al Mutafaqqīn*. 1<sup>st</sup> Riyāḍ: Dār Ibn al Jauziy.

Al Ghazālī, Abū Ḥamid Muḥammad bin Muḥammad. n.d. *al Mustashfa*. j4. al Madīnah s.n.